

أم ایوب ← ابویوب انصاری

أم البنین: همسر امام علی (ع) و از دفن

شدگان در بقیع

فاطمه دختر حزام / حرام^۱ بن خالد بن ربیع، از تیره بنی کلاب بن ربیع از قبیله بنی عامر بن صعصعه از عرب عدنانی است.^۲ برخی صحابه‌نگاران از حزام با تعبیر «له ادراک» یاد کرده‌اند؛ یعنی دوران پیامبر را درک کرده، اما صحابی نبوده است.^۳ مادر ام البنین، ثمامه (لیلی^۴) دختر سهیل بن عامر بن مالک نیز به تیره بنی کلاب نسب می‌برد.^۵ عاتکه یکی از جددهای ام البنین را دختر عبد شمس بن عبد مناف خوانده‌اند.^۶ عموی او، لبید بن ربیع، از شاعران مشهور عرب است.^۷ هنگام ولادت وی مشخص نیست. برخی تولد او را حدود سال پنجم ق. دانسته‌اند.^۸

ام البنین را زنی شاعر و فصیح^۹ و از

محلای، تهران، المكتبة العلمية الاسلامیه؛ تهذیب الکنال: المزی (م. ۷۴۲ق.)، به کوشش بشار عواد، بیروت، الرساله، ۱۴۱۵ق؛ دلائل النبوه: البیهقی (م. ۴۵۸ق.)، به کوشش عبدالمعطی، بیروت، دار الکتب العلمیه، ۱۴۰۵ق؛ روضة السواعین: الفتال النیشابوری (م. ۵۰۸ق.)، به کوشش سید محمد مهدی، قم، الرضی؛ السجود علی الارض: علی الاحمدی، بیروت، مرکز جواد، ۱۴۱۴ق؛ شرح نهج البلاغه: ابن ابی الحدید (م. ۴۵۶ق.)، به کوشش محمد ابوالفضل، دار احیاء الکتب العربیه، ۱۳۷۸ق؛ الطبقات الکبری: ابن سعد (م. ۲۳۰ق.)، به کوشش محمد عبدالقادر، بیروت، دار الکتب العلمیه، ۱۴۱۸ق؛ علل الشرایع: الصدوق (م. ۳۸۱ق.)، به کوشش بحر العلوم، نجف، المكتبة الحیدریه، ۱۳۸۵ق؛ عوالم العلوم: عبدالله البحرانی (م. ۱۳۰ق.)، قم، مدرسه الامام المهدی (ع)، ۱۴۰۷ق؛ غریب الحدیث: ابن سلام الهروی (م. ۲۲۴ق.)، به کوشش محمد عبدالمعید خان، بیروت، دار الکتب العربی، ۱۳۹۶ق؛ کامل الزیارات: ابن قولویه القمی (م. ۳۶۸ق.)، به کوشش القیومی، قم، نشر الفقه، ۱۴۱۷ق؛ المجموع شرح المذهب: النووی (م. ۶۷۶ق.)، دار الفکر؛ مروج الذهب: المسعودی (م. ۳۴۶ق.)، به کوشش اسعد داغر، قم، دار الهجره، ۱۴۰۹ق؛ المستدرک علی الصحیحین: الحاکم النیشابوری (م. ۴۰۵ق.)، به کوشش مرعشی، بیروت، دار المعرفه، ۱۴۰۶ق؛ المغازی: الواقدی (م. ۲۰۷ق.)، به کوشش مارسدن جونز، بیروت، اعلمی، ۱۴۰۹ق؛ المناقب: الخوارزمی (م. ۵۶۸ق.)، به کوشش مالک محمودی، قم، نشر اسلامی، ۱۴۱۱ق؛ المنتظم: ابن الجوزی (م. ۵۹۷ق.)، به کوشش محمد عبدالقادر و دیگران، بیروت، دار الکتب العلمیه، ۱۴۱۲ق.

رمضان محمدی

۱. مروج الذهب، ج ۳، ص ۶۳؛ العقد الفرید، ج ۵، ص ۱۳۴.
۲. المعارف، ص ۸۸؛ تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۲۱۳؛ جمهره انساب العرب، ص ۳۷.
۳. الاصابه، ج ۲، ص ۱۴۵.
۴. عمدة الطالب، ص ۳۵۶.
۵. انساب الاشراف، ج ۳، ص ۳۸۹؛ جمهره انساب العرب، ص ۲۸۲.
۶. مقاتل الطالبیین، ص ۸۷؛ ابصار العین، ص ۵۶.
۷. انساب الاشراف، ج ۲، ص ۴۱۲؛ تاریخ طبری، ج ۱۱، ص ۵۴۱.
۸. ام البنین سیده نساء العرب، ص ۹؛ اعیان الشیعه، ج ۸، ص ۳۸۹؛ ستاره درخشان، ص ۱۲.
۹. اعلام النساء، ج ۴، ص ۴۰؛ اعیان الشیعه، ج ۸، ص ۳۸۹.

با تعبیر کنایی «مُلاعِبِ الأَسِنَّةِ» (بازیگر با نیزه‌ها) یاد کرده‌اند.^۶ به گزارش ابن عبدالبر، وی پیش از مسلمان شدن نزد رسول خدا آمد و با تقدیم هدایایی، از ایشان خواست مبلغانی را به نجد اعزام کند.^۷

بر پایه گزارش‌هایی که در شماری از منابع متأخر آمده‌اند، ام البنین پس از خواستگاری امام علی علیه السلام، سوگند یاد کرد که برای فرزندان ایشان همچون مادری دلسوز باشد. با ورود ام البنین به خانه امیر مؤمنان، او ضمن پرستاری از کودکان امام، همانند مادر واقعی با آنان رفتار می‌کرد. آنان نیز او را بسیار دوست می‌داشتند.^۸ آورده‌اند که ام البنین از امام علی علیه السلام خواست که او را فاطمه صدا نکند؛ زیرا ممکن است فرزندان حضرت زهرا علیها السلام با شنیدن این نام، به یاد مادرشان افتند و غمگین شوند.^۹

ثمره ازدواج ام البنین با علی علیه السلام، فرزندان به نام‌های عباس، جعفر، عبدالله و عثمان بود.^{۱۰} شماری دیگر، ابوبکر را نیز بر فرزندان او

خانواده‌ای اصیل و شجاع شمرده‌اند.^۱ از زندگی او تا پیش از ازدواجش با امام علی علیه السلام خبری در دست نیست. پس از شهادت حضرت زهرا علیها السلام به همسری امام علی علیه السلام درآمد. با توجه به تولد نخستین فرزند او، عباس، به سال ۲۶ق. و وجود گزارش‌هایی درباره ازدواج حضرت علی با أمامه، خواهر زاده حضرت فاطمه علیها السلام بر پایه وصیت ایشان^۲، به نظر می‌رسد ازدواج ام البنین حدود سال ۲۵ق. رخ داده باشد. نیز گزارش‌هایی از ازدواج او به عنوان دومین همسر امام علی علیه السلام در دست است.^۳

به هر روی، امیر مؤمنان علیه السلام از برادرش عقیل که به نسب عرب آشنا بود، خواست تا زنی از خاندانی اصیل و شجاع را برای او خواستگاری کند تا از او دارای فرزندی شجاع شود. عقیل با اعتقاد به شجاعت پدران ام البنین، او را برای ازدواج با ایشان پیشنهاد کرد.^۴ بر پایه گزارش‌هایی، پدران و خویشان ام البنین از دلیران عرب پیش از اسلام؛ چنان‌که ابوبیره عامر بن مالک، جد دوم او، در میان قبایل عرب در شجاعت بی‌نظیر خوانده شده و از او

۶. عمدة الطالب، ص ۳۵۶؛ الاصابه، ج ۲، ص ۳۹۶؛ تنقیح المقال، ج ۲، ص ۱۲۸.

۷. الاستیعاب، ج ۴، ص ۱۴۵۰؛ اسد الغابه، ج ۳، ص ۳۶.

۸. ام البنین سیده نساء العرب، ص ۵۰؛ ادب الطّف، ص ۷۴؛ العباس رجل العقیده و الجهاد، ص ۳۴.

۹. ستاره درخشان، ص ۹۴.

۱۰. الطبقات، ج ۳، ص ۱۱۴؛ انساب الاشراف، ج ۳، ص ۳۹۰؛ المنتظم، ج ۵، ص ۶۹.

۱. عمدة الطالب، ص ۳۵۷؛ اعیان الشیعه، ج ۸، ص ۳۸۹.

۲. تنقیح المقال، ج ۲، ص ۱۲۸.

۳. المناقب، ج ۳، ص ۱۳۷؛ اسد الغابه، ج ۶، ص ۲۲.

۴. تاریخ طبری، ج ۵، ص ۱۵۳؛ تذکرة الخواص، ص ۵۷.

۵. عمدة الطالب، ص ۳۵۷؛ تنقیح المقال، ج ۲، ص ۱۲۸؛ اشعار النساء، ص ۱۳۱.

لقب عباس الاکبر و با کنیه ابوالفضل یاد شده است^۷، از دیگر برادران تنی خود بزرگ‌تر و واپسین شهید از آنان است.^۸ در شب تاسوعا عبدالله بن ابی المحل بن حزام، برادرزاده ام البنین، و نیز شمر بن ذی الجوشن کلابی، از قبیله ام البنین، امان‌نامه‌ای را از عبیدالله بن زیاد برای فرزندان ام البنین در کربلا آوردند؛ اما با واکنش تند ایشان روبه‌رو شدند.^۹

به گزارش شماری از منابع، ام البنین در پی آگاهی از واقعه کربلا، برای جان امام حسین علیه السلام بیش از پسرانش نگران بود. او از حال امام جو یا شد و گفت: اگر حسین زنده باشد، غمی نیست که فرزندانم را از دست داده باشم.^{۱۰} این سخن او را دلیل اخلاص کامل او به اهل بیت علیهم السلام به ویژه امام حسین علیه السلام دانسته‌اند. از آن پس وی در خانه‌اش با حضور زنان بنی‌هاشم مجلس سوگواری برپا می‌کرد.^{۱۱} او هر روز با نوه‌اش عبیدالله، فرزند عباس، به بقیع می‌رفت و سروده‌هایی را که خود در رثای عباس سروده بود، می‌خواند و

افزوده^۱ و شماری از عثمان یاد نکرده‌اند.^۲ به سبب داشتن این پسران، فاطمه به ام البنین (مادر پسران) شهرت یافت. منابع بیش از این به زندگی او در مدینه و هجرتش به کوفه در دوران خلافت امیر مؤمنان (۳۵-۴۰ق.) و نیز به ازدواج او پس از شهادت امام علی علیه السلام اشاره نکرده‌اند. این شاید از این رو است که وی دیگر ازدواج نکرد و حتی آن گاه که برخی همسران امام علی علیه السلام برای مشورت درباره ازدواجشان نزد ام البنین آمدند، به آنان سفارش کرد که سزاوار نیست پس از علی، با مردی دیگر پیمان همسری ببندند و آنان نیز به سفارش وی عمل کردند.^۳

ام البنین در کربلا حضور نداشت؛ اما فرزندان همگی در رکاب امام حسین علیه السلام به شهادت رسیدند. عثمان با کنیه ابوعمر و در ۲۱ سالگی، جعفر با کنیه ابوعبدالله در ۲۹ سالگی^۴ و عبدالله (اکبر)^۵ با کنیه ابومحمد در ۲۵ سالگی به شهادت رسیدند.^۶ عباس که از او با

۱. الامامة و السياسة، ج ۲، ص ۱۱۲؛ العقد الفريد، ج ۵، ص ۱۳۴؛ جمهرة انساب العرب، ص ۳۸.
۲. المعارف، ص ۸۸؛ مروج الذهب، ج ۳، ص ۶۳؛ الاختصاص، ص ۸۲.
۳. ستاره درخشان، ص ۴۸.
۴. الطبقات، ج ۳، ص ۱۴؛ انساب الاشراف، ج ۲، ص ۴۱۳؛ المناقب، ج ۳، ص ۲۵۹.
۵. المجدی، ص ۱۵.
۶. مقاتل الطالبیین، ص ۸۷؛ رجال طوسی، ص ۹۹، ۱۰۲؛ اعلام الوری، ج ۱، ص ۳۹۵.

۷. انساب الاشراف، ج ۲، ص ۴۱۳؛ مقاتل الطالبیین، ص ۸۹؛ المجدی، ص ۱۵.
۸. مقاتل الطالبیین، ص ۸۴؛ شرح الاخبار، ج ۳، ص ۱۸۴.
۹. تاریخ طبری، ج ۵، ص ۴۱۵؛ الفتوح، ج ۵، ص ۹۴؛ الارشاد، ج ۲، ص ۸۹.
۱۰. شرح الاخبار، ج ۳، ص ۱۸۶؛ تنقیح المقال، ج ۳، ص ۷۰؛ اشعار النساء، ص ۱۳۳.
۱۱. ادب الطف، ص ۷۴.

دردمندانه می‌گریست. وی در این سروده‌ها، مردم را از ام البنین خواندن خود نهی می‌کرد؛ زیرا چهار پسرش را که همچون شیر بیشه بودند، از دست داده بود و دیگر پسری نداشت که به نام آنان «مادر پسران» خوانده شود. نیز در سروده‌های دیگر، از شاهدان نبرد پسرانش می‌پرسد: چگونه گرز آهنین بر سر عباس فرود آمد؟ و خود پاسخ می‌دهد: اگر عباس دست داشت و شمشیرش در دستانش بود، کسی به او نزدیک نمی‌شد.^۱ مردم نزد او گرد می‌آمدند و با وی در گریستن هم‌نوا می‌شدند. گفته‌اند که حتی مروان بن حکم اموی، از دشمنان اهل بیت، نیز با شنیدن سروده‌های جانسوز او می‌گریست.^۲

هنگام درگذشت وی را ۱۳ جمادی الثانی سال ۶۴ یا ۷۰ ق. گزارش کرده‌اند.^۳ برخی مدفن او را در بقیع، سمت چپ ورودی و کنار صفیه و عاتکه، عمه‌های پیامبر ﷺ دانسته‌اند.^۴ اما شماری دیگر این سخن را رد کرده‌اند؛ زیرا افزون بر فقدان شاهد تاریخی در منابع اصیل، حتی در سفرنامه‌های دو سده اخیر، از

این گزارش خبری در دست نیست. از این رو، می‌توان گفت قبر وی می‌بایست کنار دیگر همسران امیر مؤمنان علیه السلام و فرزندان ایشان در بقیع باشد؛ اما مکان دقیق آن مشخص نیست.^۵ محبت خالصانه ام البنین به اهل بیت و نیز شهادت فرزندانش در رکاب سیدالشهدا علیه السلام موجب شده تا شیعیان برای او جایگاهی والا و ارزشی ویژه قائل باشند و از او نزد خدا شفاعت طلبند.

نسل امام علی علیه السلام از همسرش ام البنین تنها از طریق عبیدالله بن عباس استمرار یافت.^۱ عبیدالله بن حسن بن عبیدالله بن عباس که به سال ۲۰۴ ق. به امارت حرمین رسید و امیر الحاج آن سال بود.^۲ فضل بن حسن بن عبیدالله که به وی ابن هاشمیه می‌گفتند و نزد خلفا دارای حشمت و احترام بود.^۳ محمد بن علی بن حمزه که شاعر و راوی حدیث امام حسن عسکری علیه السلام بود و مادر امام پس از شهادت فرزندش در منزل او ماند.^۴ عباس بن حسن بن عبیدالله که به اعتقاد علویان در شعر سرآمد فرزندان ابوطالب بود و در بقیع

۵. تاریخ حرم، ص ۲۷۵.

۶. انساب الاشراف، ج ۲، ص ۴۱۲؛ تاریخ طبری، ج ۵، ص ۱۵۳؛ الشجرة المبارکة، ص ۱۸۴.

۷. نهاية الارب، ج ۲۲، ص ۲۱۱؛ عمدة الطالب، ص ۳۵۷.

۸. المجدی، ص ۲۳۲؛ عمدة الطالب، ص ۲۵۷.

۹. رجال النجاشی، ص ۳۴۷؛ المجدی، ص ۲۳۵؛ عمدة الطالب، ص ۳۵۸.

۱. شرح الاخبار، ج ۳، ص ۱۸۶؛ ابصار العین، ص ۶۴ مع ركب الحسين، ج ۶ ص ۴۱۰.

۲. مقاتل الطالبیین، ص ۹۰؛ شرح الاخبار، ج ۳، ص ۱۸۶؛ بحار الانوار، ج ۴۵، ص ۵۶.

۳. ام البنین، ص ۴۱.

۴. نک: آثار اسلامی، ص ۳۴۹.

شعراء الحسين: جواد شتر، بیروت، مؤسسة التاريخ، ۴۲۲ق؛ الارشاد: المفید (م. ۴۱۳ق.)، بیروت، دار المفید، ۴۱۴ق؛ الاستیعاب: ابن عبدالیر (م. ۴۶۳ق.)، به کوشش البجاوی، بیروت، دار الجیل، ۴۱۲ق؛ اسد الغابه: ابن اثیر (م. ۶۳۰ق.)، بیروت، دار الفکر، ۴۰۹ق؛ اشعار النساء المؤمنات: ام علی، نشر سعید بن جبیر، ۴۱۳ق؛ الاصابه: ابن حجر العسقلانی (م. ۸۵۲ق.)، به کوشش علی معوض و عادل عبدالموجود، بیروت، دار الکتب العلمیه، ۴۱۵ق؛ اعلام النساء فی عالمی العرب و الاسلام: عمر رضا کحاله، دمشق، المكتبة الهاشمیه: اعلام السوری: الطبرسی (م. ۵۴۸ق.)، قم، آل البيت (ع)، ۴۱۷ق؛ اعیان الشیعه: سید محسن الامین (م. ۱۳۷۱ق.)، به کوشش حسن الامین، بیروت، دار التعارف؛ ام البنین سیده نساء العرب: السید مهدی السیوح، المكتبة الحیدریه، ۳۷۷ق؛ ام البنین (ع): ام زینب الکتبی، المكتبة الحیدریه: الامامة و السیاسة: ابن قتیبہ (م. ۲۷۶ق.)، به کوشش علی شیری، بیروت، الرضی، ۴۱۳ق؛ انساب الاشراف: البلاذری (م. ۲۷۹ق.)، به کوشش زکار و زرکلی، بیروت، دار الفکر، ۴۱۷ق؛ بحار الانوار: المجلسی (م. ۱۱۱۰ق.)، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۴۰۳ق؛ تاریخ حرم ائمه بقیع (ع): محمد صادق نجمی، قم، مشعر، ۱۳۸۰ش؛ تاریخ طبری (تاریخ الامم و الملوک): الطبری (م. ۳۱۰ق.)، به کوشش محمد ابوالفضل، بیروت، دار احیاء التراث العربی؛ تاریخ یعقوبی: احمد بن یعقوب (م. ۲۹۲ق.)، بیروت، دار صادر، ۴۱۵ق؛ تذکرة الخواص: سبط بن الجوزی (م. ۶۵۴ق.)، قم، الرضی، ۴۱۸ق؛ تربت پاکان آثار و بناهای قدیم قم: مدرس طباطبایی، قم، مهر؛ تربت پاکان قم شرح حال مدفونین در سرزمین قم:

دفن شد.^۱

در ایران، شماری از تبار حضرت عباس دارای آرامگاه و بارگاه هستند و مردم به زیارت آنان می‌روند. امامزاده سید (شاه سید علی) در قم از آن جمله است که نسب او را این گونه گزارش کرده‌اند: علی بن ابراهیم بن جعفر بن عباس بن امیر المؤمنین.^۲ البته بیشتر نوادگان عباس در عربستان و کشورهایمانند عراق، مصر، اردن و ترکمنستان پراکنده‌اند که از ایشان برخی در دانش و ادب و شعر و حدیث سرآمد دوران خویش بوده‌اند؛ از جمله ابویعلی حمزة بن قاسم بن علی بن حمزة بن حسن بن عبیدالله بن عباس از محدثان مورد اعتماد شیعه و صاحب کتاب التوحید، الزیارة و المناسک که مزار او در حله عراق معروف است و مردم به زیارتش می‌روند.^۳

◀ منابع

آثار اسلامی مکه و مدینه: رسول جعفریان، قم، مشعر، ۱۳۸۶ش؛ ابصار العین فی انصار الحسين: محمد السماوی، به کوشش الطبسی، مرکز الدراسات الاسلامیه، ۴۱۹ق؛ الاختصاص: المفید (م. ۴۱۳ق.)، به کوشش غفاری و زرندی، بیروت، دار المفید، ۴۱۴ق؛ ادب الطلف او

۱. المجدی، ص ۲۳۶؛ عمدة الطالب، ص ۳۹۵.

۲. تربت پاکان قم، ج ۱، ص ۱۵۰؛ تربت پاکان آثار و بناهای قدیم، ج ۲، ص ۱۰۳.

۳. رجال النجاشی، ص ۱۴۰؛ بحار الانوار، ج ۴۸، ص ۳۱۵؛ ج ۵۳، ص ۲۸۶؛ کنی و الالقاب، ج ۱، ص ۱۸۶.

المدينة الى المدينة: محمد امين الاميني، قم، كوثر غدیر، ۱۴۲۳ق؛ المعارف: ابن قتيبه (م. ۲۷۶ق)، به كوشش ثروت عكاشه، قم، الرضى، ۱۳۷۳ش؛ **مقاتل الطالبين**: ابوالفرج الاصفهاني (م. ۳۵۶ق)، به كوشش سيد احمد صقر، بيروت، دار المعرفة؛ **مناقب آل ابي طالب**: ابن شهر آشوب (م. ۵۸۸ق)، به كوشش گروهی از اساتيد، نجف، المكتبة الحيدريه، ۱۳۷۶ق؛ **المنتظم**: ابن الجوزي (م. ۵۹۷ق)، به كوشش محمد عبدالقادر و ديگران، بيروت، دار الكتب العلميه، ۱۴۱۲ق؛ **نهاية الارب**: احمد بن عبدالوهاب النويري (م. ۷۳۳ق)، قاهره، دار الكتب و الوثائق، ۱۴۲۳ق.

سيد محمود ساماني

أم جميل: همسر ابولهب، از آزار

دهندگان پیامبر ﷺ

ام جميل دختر حَرَب بن أمية بن عبد شمس، خواهر ابوسفیان و همسر ابولهب^۱ عموی پیامبر ﷺ است. نام او را آروی^۲، فاخته^۳ یا عوراء^۴ نوشته‌اند. برخی بر این باورند که عوراء (زن یک چشم) لقب او است^۵؛ زیرا ابولهب وی را به سب شرکت در توطئه قتل

عبدالحسين جواهر كلام، قم، انصاريان، ۱۴۲۴ق؛ **تنقيح المقال في علم الرجال**: المامقاني (م. ۱۳۵۱ق)، نجف، المرتضويه، ۱۳۵۲ق؛ **جمهرة انساب العرب**: ابن حزم (م. ۴۵۶ق)، به كوشش گروهی از علما، بيروت، دار الكتب العلميه، ۱۴۱۸ق؛ **رجال طوسي**: الطوسي (م. ۴۶۰ق)، به كوشش قيومي، قم، نشر اسلامي، ۱۴۱۵ق؛ **رجال النجاشي**: النجاشي (م. ۴۵۰ق)، به كوشش شبيري زنجاني، قم، نشر اسلامي، ۱۴۱۸ق؛ **ستاره درخشان مدينه حضرت ام البنين** عليها السلام: علي رباني خلخالي، مكتب الحسين عليه السلام، ۱۴۲۵ق؛ **الشجرة المباركة في انساب الطالبية**: الفخر الرازي (م. ۶۰۶ق)، به كوشش الرجائي، قم، مكتبة النجفي، ۱۴۰۹ق؛ **شرح الاخبار في فضائل الائمة الاطهار** عليهم السلام: النعمان المغربي (م. ۳۶۳ق)، به كوشش جلالی، قم، نشر اسلامي، ۱۴۱۴ق؛ **الطبقات الكبرى**: ابن سعد (م. ۲۳۰ق)، به كوشش محمد عبدالقادر، بيروت، دار الكتب العلميه، ۱۴۱۸ق؛ **عباس رجل العقيدة و الجهاد**: محمد علي يوسف الاشيقر، به كوشش محمد صادق، محبين، ۱۴۲۲ق؛ **العقد الفريد**: احمد بن عبد ربه (م. ۳۲۸ق)، به كوشش مفيد قميه، بيروت، دار الكتب العلميه، ۱۴۰۴ق؛ **عمدة الطالب**: ابن عنبه (م. ۸۲۸ق)، به كوشش آل الطالقاني، نجف، المطبعة الحيدريه، ۱۳۸۰ق؛ **الفتوح**: ابن اعثم الكوفي (م. ۳۱۴ق)، به كوشش علي شيري، بيروت، دار الاضواء، ۱۴۱۱ق؛ **الكنى و الالقاب**: القمي (م. ۱۳۵۹ق)، تهران، مكتبة الصدر؛ **المجدي في انساب الطالبين**: علي بن محمد العلوي (م. ۷۰۹ق)، به كوشش المهدي، قم، مكتبة النجفي، ۱۴۰۹ق؛ **مروج الذهب**: المسعودي (م. ۳۴۶ق)، به كوشش اسعد داغر، قم، دار الهجره، ۱۴۰۹ق؛ **مع ركب الحسين من**

۱. الطبقات، ج ۸، ص ۵۰.

۲. غوامض الاسماء المبهمة، ج ۱، ص ۱۹۰.

۳. من له رواية في مسند احمد، ص ۶۲۱.

۴. اعلام الوری، ج ۱، ص ۸۷.

۵. فتح الباری، ج ۸، ص ۵۶۷.